

lendő szóképzési-grammatikai lehetőségek rejlenek. Még akkor is, ha – ahogy a szerző megjegyzi – a szóképzésben végbement morfoszintaktikai és lexikális változások „weder intentionös sind [...] noch linear und kontinuierlich verlaufen“ (263) (se nem akaratlagosak [...], se nem lineárisan és folyamatosan zajlanak – ford. M. M.).

KNIPF-KOMLÓSI ERZSÉBET „Wandel im Wortschatz der Minderheitensprache. Am Beispiel des Deutschen in Ungarn” című monográfiája egy évtizedeken keresztül személyesen gyűjtött korpuszon nyugvó, a magyarországi német nyelvjárások szóképzésének tagolódását, változásait és aktuális morfológiai, illetve lexikális jellemzőit bemutató munka, amely mind tartalmával, mind igényes megformálásával (ízletes tipográfia, gondosan összeállított, gazdag jegyzetapparátus, elegáns stílus stb.) számíthat a hazai és nemzetközi dialektológia elismerésére.

MÜLLER MÁRTA

Az üres alanyt engedélyező nyelvekről

THERESA BIBERAUER – ANDERS HOLMBERG – IAN ROBERTS – MICHELLE SHEEHAN,
Parametric variation. Null subjects and Minimalist Theory.
[Parametrikus váltakozás. Az üres alanyok és a minimalista elmélet.]
Cambridge University Press, Cambridge, 2010. 368 lap

A világ nyelvei között lényegesen több az üres alanyt engedélyező, mint az üres alanyt nem engedélyező nyelv (l. HASPELMATH–DRYER–GIL–COMRIE 2005). RIZZI (1986) üres alanyokról szóló alapvető jelentőségű munkája óta az is kiderült, hogy az üres alanyt engedélyező nyelvek nem mutatnak egységes képet. A kötet kilenc tanulmánya az üres alanyt engedélyező nyelvek mondattani sajátosságait elemzi. Bár a kilenc tanulmány közül egyik sem foglalkozik a magyarral, az általános érvényűnek tekintett tulajdonságok alapján arra következtethetünk, hogy a magyar – és feltehetőleg más uráli nyelvek, így például a tundra nyenyec (l. VILKUNA 1997) is – az itt ismertetett tipológiai rendszerben köztes helyet foglalnának el.

A tanulmánykötet az üres alany fogalmát ág értelemben használja. A határozott, referenciális üres alanyokon kívül ide sorolja a nemreferenciális, szemantikailag kiüresített (expletív) névmási alanyok (mint a német *es* vagy az izlandi *thadh*) elhagyásának eseteit, valamint a generikus értelmezésű alanyok (mint a német *man* 'az ember' vagy az angol *one* 'az ember') üres megfelelőit is.

ROBERTS és HOLMBERG bevezető dolgozata az üres alanyt engedélyező nyelveket az alábbiak szerint csoportosítja:

- (1) 1. típus Üres alanyt korlátozottan engedélyező nyelvek (német, holland)
2. típus Üres alanyt részlegesen engedélyező nyelvek (finn, orosz)
3. típus Üres alanyt következetesen engedélyező nyelvek (olasz, görög)
4. típus Radikális üres alanyú nyelvek (kínai, indonéz)

Az 1. típusba tartozó nyelvek csakis az expletív (kiüresített) névmási alany elhagyását engedélyezik személytelen passzív és/vagy időjárásmondatokban. Minden esetben a lexikális alany használata kötelező¹:

- (2) Gestern wurde ---- (*es) getanzt.
 tegnap volt EXPL táncol-PART
 'Tegnap táncoltak.'
 (német személytelen passzívum, 8)

- (3a) Í gær rigndi (*það).
 tegnap esett EXPL
 'Tegnap esett.'
 (izlandi expletív üres alanyú időjárásmondat, 8)

- (3b) Það rigndi í gær.
 EXPL esett tegnap
 'Tegnap esett.'
 (izlandi expletív alanyú időjárásmondat, 8)

A 2. típusba sorolt nyelvekben az 1. és 2. személyű alany szabadon elhagyható. Az egyes szám 3. személyű referenciális alany azonban csakis akkor lehet üres (nem kiejtett), ha megfelelő referenciális, lexikális főnévi előzménye (antecedense) van egy felettes tagmondatban:

- (4) Pekka_i väittää [että *pro*_i puhuu englanti-a hyvin].
 Pekka állít.PRES3SG hogy (ő)_i beszél.PRES3SG angol-PART jól
 'Pekka_i azt állítja, hogy (ő)_i jól beszél angolul.'
 (finn, 11)

Ebben a nyelvtípusban az egyes szám 3. személyű generikus alany kötelezően üres:

- (5) Täällä *pro*_{GEN} ei saa poltta-a.
 itt (az ember) nem kap.PRES3SG dohányzás-PART
 'Itt nem szabad dohányozni.'
 (finn, 12)

A 3. típusba az üres alanyt következetesen engedélyező nyelvek tartoznak. Itt a referenciális alanyok mindig elhagyhatók, mivel a gazdag inflexiórendszer kifejezi az alany számát, személyét és nyelvtani nemét:

¹ Rövidítések: ACC = accusativus, ASP = aspectus, CL = (en)cliticum, COP = copula, DAT = dativus, EMPH = emphaticum, ERG = ergativus, EXPL = expletivum, FUT = futurum, INESS = inessivus, NOM = nominativus, PART = participium, PASS = passivum, PERF = perfectum, PPERF = plusquamperfectum, PRAET = praeteritum, PRES = presens.

- (6) *pro* Verrà.
 jön.FUT3SG
 '('Ö) jönni fog.'
 (olasz, 16)

Az egyes szám 3. személyű generikus alany viszont soha nem lehet üres. Ezekben a nyelvekben ezért generikus *pro* nem létezik:

- (7) Se *si* /**pro*_{GEN} è morti, non ci *si* /**pro*_{GEN} muove più.
 ha az ember COP halott nem RFL az ember mozog többé
 'Ha az ember halott, többé nem mozog.'
 (olasz, D'ALESSANDRO–ALEXIADOU 2003: 35)

A 3. típusú, üres alanyt következetesen engedélyező nyelvek ragozott ígés mondataiban az egyes szám 3. személyű generikus alany tehát csakis lexikális lehet (7). Ezt a tényt HOLMBERG az igeidő jelöléséért felelős T(ense)P funkcionális kategória T₀ fején található [+D] referenciális jeggyel, illetve a KPE-jeggyel² hozza összefüggésbe, és az emberi nyelvek között tapasztalható parametrikus váltakozásként kezeli.

Ellentétben a 2. típus nyelveivel, a 3. típusba tartozó nyelvekben az egyes szám 3. személyű referenciális üres alanyoknak nem szükséges a kanonikus alanyi pozícióba, vagyis a [Spec, TP]-be mozogniuk. A T₀-fej már eleve rendelkezik [+D] referenciális jeggyel, ezért egyedül is képes eleget tenni a KPE-nek. A lexikális generikus alanyoknak ugyan nincs [+D]-jegyük, KPE-jegyük viszont van. Ezeknek az alanyoknak éppen azért kell a kanonikus alanyi [Spec, TP] pozícióba mozogniuk, hogy KPE-jegyüket licenszálják.

A 4. típus nyelvei nemcsak a referenciális alany elhagyását, hanem az ige egyéb referenciális argumentumainak elhagyását is engedélyezik ragozott ígés mondatokban:

- (8) (Ta) kanjian (ta) le.
 (ö) lát (ö) ASP
 '('Ö) látja (öt).'
 (kínai, HUANG 1989: 187)

Az előző három típussal ellentétben ezek a nyelvek nem engedélyeznek expletív üres alanyt időjárásmondatokban (HAYLE 1997).

Az első fejezetben ROBERTS tanulmánya az üres alanyt részlegesen engedélyező nyelvek (2. típus) HOLMBERG-féle jellemzéséből indul ki, miszerint ezekben a nyelvekben nem fordulhat elő referenciális üres alany mellett lexikális expletív alany:

² KPE: Kiterjesztett projekciós elv (I. CHOMSKY 1981). Azt mondja ki, hogy az időjeles mondatokban kötelező az alanyi pozíciót kitölteni. Az üres alanyt engedélyező nyelvek látszólag megsértik ezt az elvet. RIZZI (1986) azért tételez fel az időjeles tagmondatok alanyi pozíciójában egy *pro* üres névmást, hogy a KPE általános érvényét megőrizze.

- (9a) *pro* puhuu englantí-a.
 (ő) beszél.PRES3SG angol-PART
 'Ő beszél angolul.'
- (9b) *Sitä *pro* puhuu englantí-a.
 EXPL (ő) beszél.PRES3SG angol-PART
 'Ő beszél angolul.'
 (finn, 61)

Az egyes szám 3. személyű referenciális üres alany és a nemreferenciális lexikális expletív névmási alany összeférhetetlenségét abból a megfigyelésből vezeti le, hogy a 3. típusú, üres alanyt következetesen engedélyező nyelvekben (pl. olasz, görög) a referenciális üres alany személyes névmásként viselkedik: a személyes névmásokhoz hasonlóan nem vehet részt sem stilisztikai inverzióban, sem pedig balra kihelyezésben³, ám szolgálhat hátrahagyott, azaz lebegő kvantorok (pl. *mindketten*, *mindannyian*) antecedenseként.

ROBERTS arra a következtetésre jut, hogy a fonológiailag üres (nem kiejtett) referenciális alany a mondatban ugyanazt a strukturális alanyi pozíciót – a [Spec, TP]-t – foglalja el, mint a hangalakkal rendelkező személyes névmás. A fonológiailag üres névmási alany tehát mondatnailag ugyanazt a szerepet tölti be, mint lexiális megfelelője: alkalmas szubjektum–predikátum reláció létrehozására az időjeles igével. Ezt röviden KPE-tulajdonságnak nevezzük. A 2. típusú nyelvekben az üres névmási alany és a lexikális, expletív névmási alany egyidejűleg nem foglalhatja el a kanonikus alanyi pozíciót, ezért helytelenek a (8)-féle mondatok.

A második fejezetben HOLMBERG tanulmánya háromféle üres alanyt különböztet meg:

- (10) (i) expletív üres alany
 (ii) referenciális, határozott üres alany
 (iii) generikus üres alany

Amint azt korábban láttuk, a 3. típusú, üres alanyt következetesen engedélyező nyelvekben egyes szám 3. személyű referenciális üres alany szabadon előfordulhat, egyes szám 3. személyű generikus üres alany azonban soha nem. A 2. típusú, üres alanyt részlegesen engedélyező nyelvekben ezzel szemben az üres alanyok (i)-(iii)-ban megadott mindhárom fajtája fellelhető:

- EXPLETÍV ÜRES ALANY
- (11) Ulkona *pro* sataa.
 kint EXPL esik
 'Kint esik.'
 (finn, 128)

³ Balra kihelyezés (Left dislocation): a topikalizációhoz hasonló művelet, amely során az ige valamely bővítményét a mondat élére mozgatjuk, gyakran rövid szünettel elválasztva a mondat többi részétől (l. ERTESCHIK-SHIR 2007).

GENERIKUS ÜRES ALANY

- (12) Kesällä *pro*_{GEN} herää aikaisin.
 nyár.INESS (az ember) ébred.PRES3SG korán
 'Nyáron korán ébred az ember.'
 (finn, 129)

REFERENCIÁLIS ÜRES ALANY

- (13) Juhani_i kertoi että *pro*_i oli ostanut omakotitalon.
 Juhani mondta hogy (ő) PPERF vesz.PART családi ház.ACC
 'Juhani_i azt mondta, hogy ő_i vett egy házat.'
 (finn, 131)

HOLMBERG a generikus értelmű névmási alanyoknak két fajtáját különbözteti meg: az inkluzív értelmű generikus alany magába foglalja a beszélőt és a hallgatót (l. az angol *one* 'az ember'); az exkluzív értelmű generikus alany sem a beszélőre, sem a hallgatóra nem terjed ki (l. az angol *people* 'az emberek'). A két generikus értelmű alany eltér egymástól mind szintaktikai viselkedés, mind szemantikai tartalom tekintetében (erről bővebben l. MOLTMANN 2006, 2010).

HOLMBERG és SHEEHAN tanulmánya a harmadik fejezetben az egyes szám 3. személyű referenciális üres alanyok lehetséges mondattani környezeteit vizsgálja a 2. típusú, üres alanyt részlegesen engedélyező finnben, braziliai portugálban és marathiban. Állításuk szerint az ilyen üres alanyok lexikális antecedense nem áll kontrollrelációban az illető üres alannal – LANDAU (2004) elemzésével ellentétben –, mivel ezekben a környezetekben az egyes szám 3. személyű referenciális üres alany gyakran váltakozik lexikális referenciális névmással:

- (14) Juhani_i kertoi että hän_i oli ostanut omakotitalon.
 Juhani mondta hogy ő PPERF vesz.PART családi ház.ACC
 'Juhani_i azt mondta hogy ő_i vett egy házat.'
 (finn, 131)

A kontroll tradicionális definíciója értelmében (CHOMSKY 1981) ragozott igés tagmondat alanya nem lehet PRO, ezért a lexikális antecedens és a referenciális üres alany közötti reláció sem lehet kontroll; kontrollreláció csakis az igeves tagmondatok üres PRO alanya és a főmondat valamely argumentuma között létesíthető.

Az igeidős tagmondatok üres alanyának egyetlen különleges tulajdonsága az, hogy nincs hangalakja, minden más tekintetben a lexikális alanyok viselkedését tükrözi; éppen ezért *pro*-nak, nem pedig PRO-nak tekintendő. Erre utalnak az alábbi tulajdonságok:

1. A referenciális üres alanyak, csakúgy, mint a névmási alanyak, lehet megosztott antecedense:

- (15) O Zé_i convenceu os meninos_j que *pro*_{j/i+j} tinham
 a Zé meggyőz.PRAET3SG a gyerekek hogy (ők) kell

venir embora.
 menni el
 'Zé_i meggyőzte a gyerekeket_j arról, hogy nekik_j /nekik együtt_{i+j} el kell menniük.'
 (brazíliai portugál, 140)

2. Az egyes és többes szám 3. személyű referenciális üres alanyak, csakúgy, mint az egyes és többes szám 3. személyű névmási alanyak, lehet szigorúan koreferens vagy választhatóan koreferens olvasata a 2. típusú, üres alanyt részlegesen engedélyező nyelvekben. Az üres alany ilyenkor szabadon helyettesíthető személyes névmással. Ez azonban a kontrollszerkezetekből ismert PRO alany esetében soha nem fordulhat elő⁴:

SZIGORÚAN KOREFERENS OLVASAT

(16) Marja_i luulee että hän_{i/*j} /pro_{i/*j} on ovela [.....]
 Marja gondol hogy (ő) COP okos
 'Marja_i azt gondolja, hogy ő_{i/*j} okos.'
 (finn, 139)

VÁLASZTHATÓAN KOREFERENS OLVASAT

(17) Pekka_i muistuttilapsia_j että he_{j/i+j} /pro_{j/i+j} olivat
 Pekka emlékeztetett gyerekek hogy (ők) PPERF.3PL
 luvaneet leikata nurmikkoa.
 ígér.PART lenyírni pázsit
 Pekka_i emlékeztette a gyerekeket_j arra, hogy ők_j/ők_{i+j} megígérték, hogy lenyírják a pázsitot.'
 (finn, 145)

A három vizsgált nyelv nem viselkedik egyformán az egyes és többes szám 3. személyű üres alanyok szigorúan vagy választhatóan koreferens (vagyis anaforikus és/vagy logoforikus) értelmezése tekintetében.

BIBERAUER negyedik fejezetbeli osztályozása szerint az üres alanyt csak korlátozott mértékben engedélyező nyelvek csoportja ROBERTS és HOLMBERG rendszerének első két típusát öleli fel. BIBERAUER az első típusba tartozó nyelveket további alcsoportokra bontja: a) azon nyelvekre, amelyek thematikus és nemthematikus expletív üres alanyt egyaránt engedélyeznek (izlandi, jiddis), b) azon nyelvekre, amelyek csakis nemthematikus üres alanyt engedélyeznek, thematikus üres alanyt nem (német, holland). A harmadik alcsoport megegyezik ROBERTS és HOLMBERG 2. típusával, az üres alanyt részlegesen engedélye-

⁴ Lásd KRAPOVA (1998) tanulmányát a bolgár kontrollós és elhajló kötőmódú alárendelt tagmondatok alanyáról. Az alárendelt tagmondatokban kétféle kötőmódot különböztet meg: az egyik kontroll tulajdonságot mutat, így az alanya kötelezően koreferens a főmondat egy argumentumával. A másikban a névmási illetve az üres alanyak lehet anaforikus vagy logoforikus értelmezése is. Ez utóbbit a szakirodalomban elhajásnak ('obviation') nevezik (I. BRESNAN-SIMPSON 1983, AVRUTIN-BABYONISHEV 1997).

ző nyelvekével, amelyek, mint láttuk, az üres alanyok mindhárom fajtáját engedélyezik (l. finn, brazíliai portugál):

a) csoport

- (18) Í gaer (*það) rigndi.
tegnap (EXPL) esett
'Tegnap esett.'

(izlandi thematikus expletív üres alany, 158)

- (19) Kómið hafa (*það) margir stúdentar.
jön.PART PERF (EXPL) sok.PL diák.PL
'Sok diák jött el.'

(izlandi nemthematikus expletív üres alany, 190)

b) csoport

- (20) Heute scheint *(es).
ma havazik EXPL
'Ma havazik.'

(német thematikus expletív üres alany, 159)

- (21) Gestern wurde *(es) getanzt.
tegnap volt (EXPL) táncol.PART
'Táncoltak tegnap.'

(német nemthematikus expletív üres alany, 9)

Az a) és b) csoport nyelveivel ellentétben, az afrikaans nyelvben a személytelen passzív szerkezetekben az üres expletív alany váltakozhat a lexikális expletív alannal. Ez nem magyarázható meg egy olyan elméleti keretben, ahol az üres alany mindig törlés útján jön létre:

- (22)dat er/pro gedanst werd.
hogy (EXPL) táncol.PART van
'hogy táncoltak.'

(afrikaans nemthematikus lexikális és üres expletív alany, 169)

BIBERAUER ezért az üres alanyt korlátozottan engedélyező nyelvek új osztályozását javasolja. Ebben a rendszerben az afrikaans különül mind a német/holland típustól, mind pedig az izlandi/jiddis típustól a Kiterjesztett projekciós elv (KPE) betartásának tekintetében.

A KPE a különböző nyelvekben különböző stratégiák révén juthat érvényre (l. BIBERAUER és RICHARDS 2006). Az üres alanyt nem engedélyező, és nem V2-szórendű nyelvekben, mint amilyen az angol, általában egy lexikális NP foglalja el a kanonikus alanyi [Spec, TP] pozíciót. Az üres alanyt következetesen engedélyező nyelvekben, így az olaszban is, a T₀ fej a [+D]-jegye révén önmagában is alkalmas arra, hogy a KPE-t érvényre juttassa, így ott a lexikális alany elhagyható. Mivel az üres alanyt részlegesen engedélyező nyelvekben, mint amilyen a finn, a [+D]-jegy hiányzik a T₀ fejről, ott az egyes szám

3. személyű referenciális alany nem hagyható el, kivéve, ha megfelelő lexikális antecedense akad egy felettes mondatban. Az 1. és 2. személyű alanyokat az igei inflexió jelöli, így elhagyásuk esetén az alany személye könnyen rekonstruálható. A V2-szórendű nyelvekben a KPE érvényesítésére bármilyen mondatkezdő lexikális elem alkalmas.

Az afrikaansban az egész vP , benne az üres alannal, a [Spec, TP]-be mozoghat, hogy a KPE teljesüljön. Ilyenkor vagy a VP-burkon belüli v -fej, vagy az expletív alany rendelkezik a [+D] jeggyel. Ez a mozgás képes számot adni arról, hogy az afrikaans személytelen passzív mondatokban a lexikális expletív alany miért váltakozhat az üres expletív alannal. Ezzel a *pro* törléses elemzése kiküszöbölhetővé válik:

(23a) [_{CP} dat [_{TP} [_{VP} ___ gesing_D word] T [_{VP} gesing_D word]]]
 hogy énekel.PART volt
 '...hogy énekeltek.'

(23b) [_{CP} dat [_{TP} [_{VP} daar_D gesing word] T [_{VP} daar_D gesing word]]]
 hogy EXPL énekel.PART volt
 '... hogy énekeltek.'
 (afrikaans, 182)

Az ötödik fejezetben HOLMBERG a finn generikus üres alanyokkal foglalkozik. Amint azt korábban már láttuk, a 2. típusú, üres alanyt részlegesen engedélyező nyelvekben az egyes szám 3. személyű generikus inkluzív alanyt mindig hangalak nélküli, üres névmás képviseli. Ugyanakkor az ilyen üres alanyok interpretációja – a magyartól eltérően – meglehetősen széles skálán mozog, a kvázi-univerzális olvasattól az egzisztenciálisson át a generikus-inkluzívig terjed.

SHEEHAN tanulmánya a hatodik fejezetben azokat a szintaktikai környezeteket vizsgálja a spanyolban, az európai portugálban és az olaszban, amelyekben 'stilisztikai inverzió' folytán az alany az ige után jelenik meg. Álláspontja szerint ALEXIADOU és ANAGNOSTOPOULOU (1998) igemozgatásos elemzése nem ad megfelelő magyarázatot ezekre a jelenségekre. Azt állítja, hogy alanyi inverzió a spanyolban, az európai portugálban és az olaszban csakis a *h a t á r o z o t t s á g i f e l t e l* teljesülése esetén lehetséges. SHEEHAN szerint az alanyi inverzió lehetséges eseteiben az ige mozgatásával még nem teljesül az Üres alany paraméter (ÜAP); ehhez mindig egy lexikális XP-nek is az ige elé kell kerülnie. Ennek következtében az üres alany a mélyebb alanyi pozícióban maradhat, ahol is predikációrelációba lép az igei predikátummal.

BIBERAUER és ROBERTS a hetedik fejezetben az igemozgatás lehetséges okait vizsgálja a különböző, üres alanyt engedélyező nyelvekben. A minimalista elmélet korai változata az ige mozgatását az igeidő-, és az igeegyeztető toldalékok gazdagságából vezette le: ezek a grammatikai végződéses T_0 -fej jegyeinek tekinthetők, amelyek az igét arra készítetik, hogy saját igeidő-, és egyeztetőjegyeit a mozgatás során érvényesítse, azaz licenszálja.

A két szerző jelen tanulmányában azt állítja, hogy az ige mozgatásában csakis az igeidőt jelölő toldalékok játszanak szerepet, az egyeztetőrag nem. A neolatin, germán és kelta nyelveket, amelyek közül mindegyik V-ből-T-be történő igemozgatást alkalmaz, az alábbiak szerint osztályozzák az ÜAP tükrében:

1. Ha egy nyelvben az igei toldalékok rendszere gazdag, akkor az igei fej V-ből-T-be mozog, pl. az olaszban és a keltában, l. (24). Más nyelvekben, ahol az igei toldalékok rendszere nem olyan gazdag, V-ből-T-be mozgatás nem tapasztalható, tehát az igei fej a VP-burkon belül marad, pl. az angolban és a hollandban, l. (25), (27). Ismét más nyelvekben az ige maradhat a VP-burkon belül, vagy a magasabb C-pozícióba is mehet, akár önállóan, akár egy nagyobb XP részeként, pl. a skandináv nyelvekben vagy az afrikaansban, l. (23a,b).

- (24) Deir said [_{CP} gur ghoidi [_{TP} na síogaí í].
 mondanak ők C+T ellopták a tündérek őt
 'Azt mondják, hogy ellopták őt a tündérek.'
 (ír, 300)

- (25) John [_{TP} DOES [_{VP} smoke].
 John PRES3SG[EMPH] dohány(o)z-
 'János igenis dohányzik.'
 (angol, 276)

- (26) [_{CP} Í gær hefur [_{TP} komið [_{VP} strákur]]].
 tegnap PERF jön.PART fiú
 'Tegnap jött egy fiú.'
 (izlandi, 290)

2. V-ből-T-be mozgatás csakis abban az esetben történik, ha a VP-burok belső feje, a *v*, vagy a mondat bal perifériáján található C, vagy mindkettő, rendelkezik igei jegyekkel. Ez magyarázza a germán nyelvek főmondatainak V2-szórendjét. Ilyenkor XP-mozgatás és V-ből-I-be mozgatás egyidejűleg nem lehetséges (pl. az európai germán nyelvekben).

Amint azt a (27)-es példa illusztrálja, a germán nyelvekben az alárendelt tagmondat C-feje nem rendelkezik igei jegyekkel, ezért az alárendelt tagmondatbeli ige soha nem emelkedik fel:⁵

- (27) [_{CP} dat [_{TP} het meisje de ergste rampen *overkwam*]].
 hogy az lány.DAT a legszörnyűbb csapás történt
 'hogy a lányt a legszörnyűbb csapás érte.'

- (28) * [_{CP} dat [_{TP} het meisje *overkwam* de erste rampen]].
 hogy az lány.DAT történt a legszörnyűbb csapás
 'hogy a lányt a legszörnyűbb csapás érte'
 (holland, 185)

ROBERTS nyolcadik fejezetbeli tanulmánya az üres alanyok előfordulását francia és olasz dialektusokban vizsgálja. A sztenderd francia az üres alanyt nem engedélyező nyelv-

⁵ Ez alól kivételt képez az izlandi és a jiddis, ahol az alárendelt tagmondatokban is V2-szórendelt találunk, l. VIKNER (1997) és az abban foglalt hivatkozások.

vek paradigmaticus esete. ROBERTS mégis azt állítja, hogy az ige után megjelenő alanyi klitikum valójában egyeztető ragként funkcionál, azaz csupán az ige szám-, személy-, és nem-rajainak önállósult formája. ROBERTS szerint az alanyi inverzió eseteiben érdemes egy egyes szám 3. személyű referenciális üres alanyt feltételezni az ige előtti pozícióban, ami az ÜAP megvalósulásáért felelős. A Provence-beli valdôtain dialektust a Velence környékén beszélt venetóval és egyéb észak-olasz dialektusokkal veti össze, mivel ezekben a dialektusokban az ige utáni (en)klitikumon kívül egy ige előtti, névmási (pro)klitikum is megjelenik az alanyi pozícióban:

- (29) Que l'est -*è* que te va trové?
 mi CL-COP-CL ami te fogsz találni
 'Mít fogsz találni?'
 (valdôtain, Provence, 320)

ROBERTS azt állítja, hogy a francia nyelv irodalmibb változatai, amelyek megegyeznek a stilisztikai inverziót, a részleges üres alanyú nyelvek tulajdonságait mutatják a TP szintjén, bár következetesen üres alanyt engedélyező nyelvek bizonyulnak a CP szintjén. A francia nyelv azon változatai, amelyekben nem lehetséges a stilisztikai inverzió, az üres alanyt nem engedélyező nyelvek tulajdonságait mutatják a TP szintjén, ám következetesen üres alanyt engedélyezők a CP szintjén. A kollokvialis regiszterek, ahol nincs sem komplex inverzió, sem stilisztikai inverzió, a sztenderd franciához hasonlóan nem engedélyezik az üres alanyt. Végül a valdôtain és az északolasz dialektusok következetesen üres alanyt engedélyező nyelvek az igei inflexiókat hordozó TP szintjén.

A tanulmánykötet az üres alanyt engedélyező nyelvek szintaxisának újabb eredményeivel ismerteti meg az olvasót. A nyelvek közötti különbségeket a paraméterek értékeinek váltakozásával magyarázza. A tanulmánykötet kiválóan használható mondattani és nyelvtipológiai kurzusok háttérolvasmányaként. Ismerete nélkülözhetetlen mindazok számára, akik az üres alanyokkal és az üres alanyt engedélyező nyelvekkel behatóan kívánnak foglalkozni.

A hivatkozott irodalom

- ALEXIADOU, ARTEMIS – ANAGNOSTOPOULOU, ELENA 1998. Parametrizing AGR: word order, V-movement and EPP checking. *Natural Language and Linguistic Theory* 16: 491–539.
- AVRUTIN, SERGEY – BABYONISHEV, MARIA 1997. Obviation in subjunctive clauses and AGR: evidence from Russian. *Natural Language and Linguistic Theory* 15: 229–62.
- BIBERAUER, THERESA – RICHARDS, MARTIN 2006. True optionality: when the grammar doesn't mind. In: BOECKX, CEDRIC szerk., *Minimalist essays*. Benjamins, Amsterdam. 35–67.
- BRESNAN, JOAN – SIMPSON, JANE 1983. Control and obviation in Warlpiri. *Natural Language and Linguistic Theory* 1: 49–64.
- CHOMSKY, NOAM 1981. *Lectures on Government and Binding*. MIT Press, Cambridge, MA.
- ERTESCHIK-SHIR, NAOMI 2007. *Information structure*. Oxford University Press, Oxford.
- HASPELMATH, MARTIN – DRYER, MATTHEW – GIL, DAVID – COMRIE, BERNARD szerk. 2005. *World atlas of linguistic structures*. Blackwell, Oxford.
- HAYLE, STEPHEN 1997. On the subjects of Chinese weather verbs. Manuscript.

- HUANG, JAMES 1989. Pro-drop in Chinese. A generalized control theory. In: JAEGGLI, OSVALDO – SAFIR, KENNETH szerk., *The Null Subject Parameter*. Kluwer, Dordrecht. 185–214.
- KRAPOVA, ILIJANA 1998. Subjunctive complements, null subjects and case checking in Bulgarian. *University of Venice Working Papers in Linguistics* 8: 73–93.
- LANDAU, IDAN 2004. The scale of finiteness and the calculus of control. *Natural Language and Linguistic Theory* 22: 811–77.
- MOLTMANN, FRIEDERIKE 2006. Generic one, arbitrary PRO, and the first person. *Natural Language Semantics* 14: 257–81.
- MOLTMANN, FRIEDERIKE 2010. Generalizing detached self-reference and the semantics of generic one. *Mind and Language* 25: 440–73.
- MOLTMANN, FRIEDERIKE 2012. Two kinds of first person-oriented content. *Synthese* 184: 157–77.
- RIZZI, LUIGI 1986. Null subjects in Italian and the theory of *pro*. *Linguistic Inquiry* 17: 501–57.
- VIKNER, STEN 1997. *Verb movement and expletive subjects in the Germanic languages*. Oxford University Press, Oxford.
- VILKUNA, MARIA 1997. Word order in European Uralic. In: SIEWIERSKA, ANNA szerk., *Constituent order in the languages of Europe*. Mouton, Berlin, 173–235.

DALMI GRÉTE

Lexicon Grammaticorum

A Bio-Bibliographical Companion to the History of Linguistics 1–2.

Second Edition, Revised and Enlarged. General Editor: HARRO STAMMERJOHANN.
Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2009. 1692 lap

A kétkötetes, több mint 2000 címszót tartalmazó lexikon a világ nyelvtudomány-történetének bemutatására vállalkozik: annak mintegy 2500 éves folyamatát kívánja érzékeltetni elhunyt tudósok életének és munkásságának szócikkekbe foglalásával. A teljesség igénye határozza meg a lexikon földrajzi és diszciplináris kereteit is; a főszerkesztőt huszonnyolc társszerkesztő segítette az egy-egy ország vagy nyelvterület nyelvtudományát reprezentáló tudósok kiválasztásában, valamint abban, hogy az áttekintés a nyelvészeti tudományágak minél szélesebb körét fogja össze. – A magyar társszerkesztő, egyúttal a magyar vonatkozású szócikkek többségének szerkesztője KONTRA MIKLÓS.

Az első benyomást a kötetek forgatásakor az információknak az a bősége határozza meg, amellyel a lexikon a nyelvnek, illetőleg a nyelvtudománynak az egyetemes tudomány- és művelődéstörténethez fűződő szoros kapcsolatát érzékelteti. Az európai és az észak-amerikai lingvisztika viszonylag ismertebb tényei mellett az ókori és a középkori irodalom, filozófia, teológia, matematika művelőinek a nyelvet érintő munkásságáról épp úgy bőséges tájékoztatást kaphatunk, mint az évszázadokkal ezelőtti indiai és kelet-ázsiai nyelvi-nyelvészeti műhelyekről. Mindez arra ösztönzi az olvasót, hogy minél többet lapozgassa a két kötetet, és a tallózás során próbáljon összefüggéseket, irányokat keresni az adatok tömegében. (Persze mindvégig annak tudatában, hogy bár „találatai” szükségképpen esetlegesek, a mű iránti olvasói hajlandóság fölkelésére talán így is alkalmasak.)

Az újabb magyar nyelvtudományt a kutatóknak viszonylag széles köre képviseli. Munkásságukon keresztül – pályafutásuk egyéni jegyei mellett – jól kirajzolódik az a vonal, amely a magyar nyelv kutatóit és az uralisztika, a turkológia, a szlavisztika, a ro-